

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXII-то ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

I РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 59

София, петък, 23 мартъ

1928 г.

61. заседание

Четвъртък, 22 мартъ 1928 година.

(Открито отъ председателя А. Ц. Цанковъ, въ 16 ч. 37 м.)

Председателътъ: (Звъни) Обявявамъ заседанието за открито.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитъ народни представители: Хафусъ Садъкъ Алиевъ, Петъръ Анастасовъ, Рангелъ Барбанакъ, Борисъ Бошковъ, д-ръ Владимиръ Бурилковъ, Григоръ Василевъ, Ради Василевъ, Хюсеинъ х. Галибовъ, Стойчо Георгиевъ, Мехмедали М. Герай, Георги Губидѣльниковъ, Стою Джуджевъ, Георги Драгневъ, д-ръ Цвѣтанъ Дяковъ, Георги Желѣзовъ, д-ръ Димо Желѣзовъ, Прокопи Йоловъ, Георги Д. Казанаклиевъ, Христо Калайджиевъ, Панайотъ Тинчевъ Калчевъ, Левъ Кацковъ, Никола Кемилевъ, Славейко Клисурски, Коста Лулчевъ, Александъръ Малиновъ, Димитъръ Мангъръ, Христо Мариновъ, Йосифъ Марулевъ, Тончо Мечкарски, Петъръ Миновъ, Генко Митовъ, Кара Али Мустановъ, Владимиръ Начевъ, Иванъ Петровъ Недѣлковъ, Александъръ Неновъ, д-ръ Борисъ Николовъ, Стоянъ Омарчевски, Иванъ Петровъ, Георги Пъчевъ, Христо Рашковъ, Мехмедъ Алиевъ Салиевъ, Георги Семерджиевъ, Пандо Сидовъ, Георги Симеоновъ, Кирилъ Славовъ, д-ръ Константинъ Станишевъ, Стефанъ Стефановъ, Петъръ Цуцумановъ, Стойне Чакръкчийски, д-ръ Никола Чирпанлиевъ, Георги Юртовъ, Сотиръ Яневъ и Иванъ п. Янчевъ).

Съобщавамъ, че бюрото на Събранието е разрешило отпускъ на следнитъ народни представители:

На г. д-ръ Иванъ Бешковъ — 2 дни;

На г. Генко Митовъ — 2 дни;

На г. Стойчо Георгиевъ — 2 дни;

На г. Тончо Мечкарски — 3 дни;

На г. Коста Лулчевъ — 3 дни;

На г. Владимиръ Начевъ — 2 дни;

На г. Никола Аретовъ — 2 дни;

На г. Прокопи Йоловъ — 10 дни;

На г. Сотиръ Яневъ — 2 дни;

На г. Петъръ Гаговъ — 1 день;

На г. Стефанъ Бояджиевъ — 1 день и

На г. Петъръ Анастасовъ — 1 день.

Постъпило е питане отъ врачанския народенъ представителъ г. Стоянъ Кърловъ до г. министра на земледѣлието и държавнитъ имоти, съ което пита, каква помощъ е дало министерството му на населението въ Врачанска околия, пострададо отъ последнитъ студове. Ще се изпрати на г. министра, за да отговори.

Има думата г. министъръ-председателътъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. г. народни представители! Съгласно взетото отъ васъ онзи день решение, имамъ честь да ви прочета следния указъ: (Чете)

„УКАЗЪ

№ 3

НИЕ БОРИСЪ III

съ Божия милостъ и народната воля

Царь на българитъ

По предложението на нашия председателъ на Министерския съветъ и министъръ на вътрешнитъ работи и народното здраве, представено намъ съ доклада му отъ 21 мартъ 1928 г. подъ № 372 и възъ основа на чл. 129 отъ конституцията.

Постановихме и постановяваме:

I. Да се продължатъ заседанията на първа редовна сесия на XXII-то обикновено Народно събрание до 27 май 1928 г. включително.

II. Изпълнението на настоящия указъ възлагаме на нашия председателъ на Министерския съветъ и министъръ на вътрешнитъ работи и народното здраве.

Издаденъ въ София на 21 мартъ 1928 г.

БОРИСЪ III

Председателъ на Министерския съветъ и министъръ на вътрешнитъ работи и народното здраве: **А. Ляпчевъ**

Председателътъ: Пристъпваме къмъ първата точка отъ дневния редъ: трето четене законопроекта за освобождаване гаранциитъ на отчетницитъ, служили при Радомирското околийско управление и при Врачанското окръжно акцизно управление, при първото до 7 декемврий 1917 г., а при второто до 30 септемврий 1923 г. включително, зданията на които управления сж били опожарени отъ пожаритъ, станали на 7 декемврий 1917 г. и 30 септемврий 1923 г.

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретаръ В. Игнатовъ (д. сг): (Прочита изцѣло законопроекта безъ измѣнение)

Председателътъ: Моля, които приематъ на трето четене законопроекта за освобождаване гаранциитъ на отчетницитъ, служили при Радомирското околийско управление и при Врачанското окръжно акцизно управление, при първото до 7 декемврий 1917 г., а при второто до 30 септемврий 1923 г. включително, зданията на които управления сж били опожарени отъ пожари, станали на 7 декемврий 1917 г. и 30 септемврий 1923 г., да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема. (Вж. прил. Т. II, № 43)

Пристъпваме къмъ втората точка отъ дневния редъ — първо четене законопроекта за гражданското сждо-производство, продължение разискванията.

Има думата г. министърътъ на правосъдието.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Нека се изкаже и г. Каранджуловъ.

Председателят: Има думата народният представител г. Иван Каранджуловъ.

И. Каранджуловъ (мак): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Преди всичко прося извинение, задето снощи, поради неразположение, не можахъ да дойда да взема думата по реда, по който бѣхъ записанъ и да се изкажа въ кратко време, за да се завършатъ дебатитѣ и днесъ да може г. министърътъ пръвъ да вземе думата. Отъ друга страна азъ благодаря на г. министра, задето нареди така, че да се намѣри време и за мене да кажа нѣколко думи по този доста важенъ законопроектъ.

Законопроектътъ е важенъ, защото е отъ сѣществено значение за бързото и доброто раздаване на правосъдие у насъ, и защото е законъ, който показва пѣтицата, пѣтекитѣ, презъ които съ факела на правото и на съвѣстта сѣдещитѣ се трѣбва да пропѣтуватъ, за да достигнатъ, доколкото е възможно, до материалната истина. Отъ страна на г. министра на правосъдието, заедно съ онѣзи, които сѣ му помогнали въ този случай, е положенъ голѣмъ трудъ, за да се представи предъ Народното събрание този законопроектъ, който обхваща една огромна материя.

На първо мѣсто възбужда се следниятъ въпросъ: цели ли се съ законопроекта, който се представлява, да се ускори разглеждането на онѣзи дѣла, които сѣ станали като баластъ въ сѣдилищата и особено въ Върховния касационенъ сѣдъ, или той е единъ законопроектъ, който ако не въчно, то поне за дълги години, да служи на сѣдилищата като процесуаленъ законъ? Отъ гледна точка на аргументитѣ, представени отъ преждеговорившитѣ г. г. народни представители, поражда се съмнението, като-че-ли главната целъ на този законъ е да се освободятъ сѣдилищата отъ този баластъ на дѣла. Обаче ако се вникне въ мотивитѣ на законопроекта, ще се види, че не е тази целта на този законопроектъ, . . .

Н. Пждаревъ (д.сг): Той не е ликвидационенъ законъ.

И. Каранджуловъ (мак): . . . че целта му не е да помогне да се свършатъ тия дѣла, които сѣ заприщили, така да се каже, хода на правосъдието. Толкозъ повече, че и г. министърътъ на правосъдието при дебатитѣ по този въпросъ каза, че има намѣрение да представи другъ законопроектъ за освобождаване на Върховния касационенъ сѣдъ отъ многото дѣла. Но въпросътъ, че има много дѣла и защо не могатъ да се освободятъ сѣдилищата отъ тия дѣла, което всѣки единъ, който е загриженъ за хода на правосъдието, го счита донѣкъде като своя отговорност, естествено, поражда въпроса: защо Народното събрание не биде сезирано преди всичко съ такъвъ единъ законопроектъ, който е необходимъ сега засега, за да може да се освободятъ сѣдилищата отъ този баластъ толкозъ повече, че такъвъ единъ законопроектъ като настоящиятъ, отъ такава една важностъ, изисква дълги и широки дебати и обсъждания. Известно е на голѣма частъ отъ г. г. народнитѣ представители, по какъвъ начинъ можа да се снабди Франция съ така наречения Code civile или Code Napoléon въ онова време. Презъ колко учреждения, за да не кажа митарства, трѣбваше да мине тая материя, докато стане законъ! И това става въ Франция по такъвъ начинъ, че, ето вече повече отъ единъ вѣкъ, тия закони тамъ сѣ, така да се каже, неотмѣняеми. Вземете французкия граждански законъ, сравнете го съ италианския, съ швейцарския, съ белгийския и вие ще видите, че, напр., белгийскиятъ законъ има много повече членове отъ французкия; италианскиятъ — сѣщо, а французкиятъ все още си стои въ онова положение, въ което бѣше създаденъ отначало. И, при всичко това, правосъдието въ Франция не куца, макаръ и членоветѣ на французкия граждански законъ да сѣ по-малко отъ членоветѣ на гражданскитѣ закони въ другитѣ страни. Причината за това е, че онова, което е въ повече въ италианския, въ белгийския и въ швейцарския граждански закони, е взето отъ решенията на Върховния касационенъ сѣдъ и на другитѣ върховни сѣдилища въ Франция. Защото французкиятъ граждански законъ е развитъ въз основа на решения на Касационния сѣдъ и на другитѣ сѣдилища. Тия решения сѣ станали като традиция въ развитието на закона и сѣдилищата ги прилагатъ, безъ да има нужда гражданскиятъ законъ да се различава на много членове. А това е затуи, защото базата е здрава, основата е твърда и върху тая основа могатъ да се базиратъ и други сѣждения и различения на сѣщия тоя законъ.

Щомъ тоя законопроектъ е толкова важенъ, естествено е, че е необходимо по-дълго време, за да се обсъди тоя. Уважаваниятъ мой приятелъ и колега г. Пупешковъ констатира оня денъ, че и адвокатското съсловие вече почнало да разглежда преди нѣколко дена този законопроектъ. Това е много добре, но желателно би било адвокатското съсловие, което е най-заинтересовано по тоя въпросъ, понеже всѣки денъ борави съ процедурата, порано да бѣше разгледало законопроекта, да изложи своето мнение и чакъ тогава този законопроектъ да се даде на насъ, по-проститѣ — като казвамъ това, изключвамъ г. г. народнитѣ представители — адвокати — за да можемъ и ние да се произнесемъ по тия изложени вече мнения отъ адвокатското съсловие.

Като казвамъ това, не го казвамъ съ целъ — да правя критика противъ г. министра на правосъдието. Напротивъ, азъ считамъ за свой дългъ да изкажа моята благодарностъ и признателностъ къмъ г. министра на правосъдието за голѣмия трудъ, който той е положилъ по съставянето на тоя голѣмъ законопроектъ. Ако се прочетатъ мотивитѣ къмъ него, ще се види, че не така лесно е представенъ тоя законопроектъ предъ Народното събрание, както сѣ представяни други законопроекти; ще се види, че тоя законопроектъ е обмисленъ, че за неговото изготвяне е положенъ голѣмъ, капиталенъ трудъ отъ страна на г. министра на правосъдието. Затова той заслужава похвала. Но, струва ми се, че това не е достатъчно, защото, както казахъ, тоя законопроектъ трѣбва да бѣде обсъденъ всестранно.

Азъ ще направя само нѣколко бележки върху нѣкои членове, както всѣки отъ господата, които говориха преди мене, казаха по нѣколко думи по нѣкои отъ членоветѣ на законопроекта. Разбира се, че това ще бѣде нищо въ сравнение съ всичко онова, което има да се каже. Азъ бихъ билъ доволенъ, ако на бележитѣ, които ще направя, се възрази съ други бележки. Естествено, г. министърътъ на правосъдието ще отговори на всички критики, но азъ мисля, че това не е достатъчно. Азъ искамъ и мисля, че всѣки единъ отъ насъ ще иска това — щото, следъ като изложа своитѣ бележки, да ми се противопоставятъ противоположни мнения, следъ това — както сега се предвижда въ законопроекта за гражданското сѣдопроизводство съ двойната писменостъ — тѣ да се обсъдятъ отново и пакъ да се възразява. Само по този начинъ може да се създаде онова, което е желателно и което трѣбва да бѣде вложено въ законопроекта.

Понеже тоя законопроектъ изисква голѣмъ трудъ, голѣмо обсъждане и справки въ доктрината, въ прилагането на закона отъ българскитѣ сѣдилища и въ другитѣ държави, затова азъ смѣтамъ, че времето, което ни се даде за проучването му, е много кратко, за да можемъ да се произнесемъ по цѣлия законопроектъ. Времето е толкова кратко, че това, което ще кажа, ще бѣде канка вода въ морето, много дребно, и затова азъ самъ нѣма да бѣда доволенъ отъ него.

Азъ ще кажа нѣколко най-сѣществени забележки по въпроситѣ, които се повдигнаха въ Народното събрание отъ господата, които говориха преди мене.

На първо мѣсто, по отношение на езика въ законопроекта, каза се, че той е добре изработенъ, че юридическитѣ изрази сѣ изложени въ по-добра форма — въ това съмнение нѣма — и ние трѣбва да бѣдемъ благодарни. Но една на ни се изпрѣчва предъ очи чл. 1 отъ законопроекта: (Чете) „Всички спорове отъ гражданскоправенъ характеръ се разрешаватъ“ и пр. Какво значи „споръ отъ гражданскоправенъ характеръ“? Изобщо, разбира се „споръ за гражданско право“. Изразътъ „гражданскоправенъ характеръ“ не е по моя вкусъ — не казвамъ, че е неправиленъ. Не искамъ да кажа, че изразътъ „гражданскоправенъ характеръ“ е изобщо за отхвърляне, но искамъ да кажа, че отъ гледна точка на мѣстото, което тукъ държи, е за отхвърляне. Струва ми се, че когато се пише статия отъ единъ писателъ, когато ще трѣбва да се повтаря нѣколко пѣти „граждански споръ“ или „споръ по гражданско право“, той може да намѣри и друга една фраза, за да не се повтаря единъ и сѣщи изразъ. Не отричамъ, че този изразъ, може би, е технически добъръ, но, когато се касае за единъ законъ, той трѣбва да съдържа колкото може по-кратки изрази. Колкото е по-краткъ изразътъ, толкозъ е по-удобенъ. Защо, напр., да не се каже „споръ за гражданско право“, вмѣсто „споръ отъ гражданскоправенъ характеръ“? „Характеръ“ не е българска дума. „Споръ отъ гражданскоправно естество“ може да се предпочете, но най-предпочитателно е, ако се каже, „споръ за гражданско право“. На френски е *contestation de droit*

civil — „споръ за гражданско право“. Азъ не съмъ се вдълбочавалъ въ изразитѣ на другитѣ членове, но, както казахъ, още въ началото въ очи удря чл. 1. Не мога да кажа, че безъ друго така трѣбва да се каже. Може би г. министрътъ на правосъдието ще ни даде своитѣ обяснения. Възможно е този преводъ да е отъ нѣмски езикъ — а пъкъ по нѣмски езикъ азъ не мѣня — но все пакъ менъ ми се чини, че е по-добре да се каже „споръ за гражданско право“.

Въ алинея втора на сѣщия чл. 1 и въ чл. чл. 2 и 3 се говори за разграничението на компетентността между съдебната властъ и другитѣ органи, административни и пр. И въ тази алинея се казва: (Чете) „Духовнитѣ сѣдилища, както отъ източно-православното въроизповѣданіе, тъй и отъ всички въроизповѣдания, не могатъ да разрешаватъ спорове отъ гражданско-правенъ характеръ, освенъ за разтрогване на бракъ, сключенъ предъ надлежния органъ на тѣзи въроизповѣдания“. Въ чл. чл. 2 и 3 се говори за административни сѣдилища — употребена е думата въ множествено число — когато въ сѣщността у насъ има само единъ административенъ сѣдъ. Наистина, имало се е предъ видъ да се организиратъ и други административни сѣдилища, по засега имаме само единъ административенъ сѣдъ. И едно лице, не само чужденецъ, но и българинъ, което не е много нещо по правото, като прочете този членъ, ще разбере, че въ България има нѣколко административни сѣдилища, а не само едно — Върховния административенъ сѣдъ. А други такива сѣдилища у насъ нѣма. Затова по-хубаво ще бѣде да сеобрази законътъ съ това, което съществува сега.

Третиятъ въпросъ е въпросътъ по отношение мюфтийскитѣ сѣдилища. Нѣмамъ нищо противъ, гдето на мюфтийтъ вече се отнематъ тѣзи права, които трѣбваше да влѣзатъ въ компетентността на обикновенитѣ сѣдилища. То е повече политическо-държавенъ въпросъ. Министерскиятъ съветъ трѣбва да реши, доколко е умѣстно това да стане сега. Умѣстно, казвамъ, затуй, защото припомнимъ си, че преди нѣколко години дойде при министра на просвѣщеніето една цѣла делегация отъ помаци отъ Петрички окръгъ да иска да се нареди програмата въ училищата така, че да се отдѣля повече време за изучаването на Корана. Съ нищо не можешъ да убедишъ тѣзи хора, че е по-полезно да се изучава другата наука, отколкото Корана. Тѣ сѣ прости, невежи хора, но си знаятъ това, че Коранътъ трѣбва да съществува. И заплашваха, че ако не се даде възможностъ на тѣхнитѣ деца да изучаватъ корана, тѣ ще избѣгатъ отъ България. Ако се касаеше да напуснатъ България хора отъ друга народностъ — нищо отъ това, но помацитъ, които сѣ чисти българи, да избѣгатъ отъ България — това не е желателно. И ако това нѣщо стане причина тѣ да напуснатъ България, мисля, че по-добре ще бѣде да бѣдатъ задоволени, за да останатъ въ България. Но, както казахъ, въпросътъ е повече отъ политическо-държавенъ характеръ.

Една новостъ въ законопроекта за гражданското съдопроизводство е двойната писменостъ. Двойната писменостъ се разкритикува отъ трибуната: нѣкои считатъ, че ще ускори хода на дѣлата, други считатъ, че тя повече ще замедли хода на правосъдието, а трети считатъ — и това мисля е по-право — че нѣкакъ вече влизаме въ пѣтя на писмения процесъ. Съ туй нововъведение, а сѣщо и съ другото, щото исквата молба да бѣде непременно при подписани отъ единъ адвокатъ, нѣма никакво съмнение, че ние излизаме вече, тъй да се каже, отъ свободата на процеса — всѣки да си прави каквото ще писмено прошение и да пледира самичкъ както ще — и влизаме въ пѣтя на задължителността на адвокатурата, на задължителността на писмеността, и по тоя пѣтъ, предполагамъ, че ще достигнемъ до тамъ, щото първата инстанция всецѣло да бѣде въ писмена форма. Това не е лошо, това е много добро. Мисля, че нѣма опасностъ да се предполага, че тази двойна писменостъ ще замедли хода на правосъдието; напротивъ, тя ще го ускори, защото предварително още, преди да се антамира, преди да се почнатъ пренията, въ сѣда се подготвява всичката работа по спорния въпросъ; всичко, което може да се каже за и противъ, ще бѣде събрано въ писмена форма, и сѣдътъ, като погледне изложението, ще може да извади като ядка отъ орѣхъ спорното право.

И по-рано исквата молба и отговорътъ на исквата молба се подаваха въ писмена форма, а новото сега е, че се подава писмено и допълнителната исква молба, или по-добре едно възражение на възражението, и следъ това допълнителниятъ отговоръ или възражение на второто възражение. Туй не само че нѣма да замедли хода на дѣлото, а ще спомогне за по-скорошното негово решение, защото досега

причината за замедляването на дѣлата е отлагането имъ отъ сѣдилищата. Счита се за всяко едно дѣло отъ влизането му въ сѣда до излизането му отъ първата, втората и касационната инстанция, времето, което е нужно, за да може всички спорове да се разгледатъ и да се реши дѣлото. Колкото повече пѣти се отложи дѣлото въ първата или въ втората инстанция, особено въ първата, двама повече се замедлява. Тѣй че, ако се намѣри способъ, чрезъ който дѣлата да не се отлагатъ отъ сѣдилищата, щомъ се сложатъ на масата, да се разрешатъ, той ще бѣде най-добриятъ способъ, за да могатъ да вървятъ дѣлата гладко, правилно и да не се натруватъ. Та заради туй, казвамъ, това допушане на нова, допълнителна писмена молба и допълнителенъ писменъ отговоръ ще спомогне за бързото правораздаване, защото не може вече по-нататкъ да се казва отъ страната: ама имаме други доказателства, други възражения. Ще ѝ се каже: дадено ти е необходимото време, за да си представишъ доказателствата; по-нататкъ, ако искашъ да представлявашъ доказателства, това е вече шикани.

Дохожда и вториятъ въпросъ: какъ да се допуснатъ тѣзи доказателства, за да се счита, че дѣлото е назрѣло за разглеждане, въ разпоредително ли или въ съдебно заседание? Мнозина отъ г. г. преждоговоривнитѣ се изказаха, че това трѣбва да стане не въ разпоредително заседание, както е предвидено въ законопроекта, а въ съдебно заседание, защото не може всичко да се изложи въ писмена форма; има нѣща, които трѣбва и устно да се обяснятъ; всички възможни възражения и искания, които може да се направятъ, да се направятъ въ съдебно заседание на всеуслишаніе отъ всички сѣдци, за да може да се ориентира сѣдътъ, кои доказателства ще трѣбва да приеме за мѣрцовни и кои не. Значи има две мнения: едното е, въ съдебно заседание да кажатъ адвокатитѣ това, което има да кажатъ; другото е, въ разпоредително заседание, единъ докладчикъ-сѣдия да разправи на другитѣ сѣдци въ какво се състои спорътъ и кои доказателства да се допуснатъ и кои не. Предполага се, че въ съдебното заседание тримата сѣдци ще чуятъ мнението на единия и другия адвокатъ и ще възприематъ онова, което е нужно да се възприеме. Ако би куцало нѣщо, когато се приеме това да става въ разпоредително заседание, то може да се избѣгне, ако докладчикътъ по дѣлото бѣде въ пълната смисълъ на думата докладчикъ. Единъ отъ народнитѣ представители, ако се не лъжа г. Козинки, искаше — и това е право — още когато постѣпи дѣлото, да се назначи докладчикъ. Това съмъ искалъ и азъ въ всички комисии, които сѣ търсили начинъ, по който да може дѣлата по-скоро да се разрешаватъ. Абсолютно е необходимо докладчикътъ по дѣлото да бѣде назначенъ още съ постѣпването на дѣлото и той да носи отговорностъ за подготовката на дѣлото. Той ще изучи всичко, каквото има въ исквата молба, въ отговора на исквата молба, въ допълнителната исква молба, въ допълнителния отговоръ; той ще изучи доказателствата, които се представляватъ, исканията за свидетели по делегация или направо, и следъ туй е нужно да има едно разпоредително заседание, въ което да се изложи отъ докладчика всичко. Ако докладчикътъ не изуча добре дѣлата, това не значи, че куца законътъ — законътъ е добъръ. Законътъ търси способъ, за да не се отлагатъ дѣлата, а най-добриятъ способъ е допускането на доказателствата да стане въ разпоредителното заседание и въ него да се решаватъ всички въпроси. Така че, азъ считамъ, че двойната писменостъ отъ една страна, назначаването на докладчикъ на дѣлото още съ постѣпване на дѣлото и въ разпоредително заседание да се решаватъ всички въпроси, е най-добриятъ способъ за бързия ходъ на дѣлата. Общо правило ще бѣде, въ първото съдебно заседание да се реши дѣлото отъ първата инстанция. Ще има, като изключение, дѣла, които пакъ ще трѣбва да се отлагатъ. Ще трѣбва да се счита за правило, въ първото заседание да се решава дѣлото. Ако нѣкое дѣло не се реши въ първото заседание и се отложи, председателътъ на сѣда да бѣде длъженъ да съобщи въ Министерството на правосъдието и Министерството на правосъдието ще изпрати инспектора да изучи коя е причината за отлагането. Може причината да е законътъ. Въ всѣки случай чрезъ контролата на инспекцията, чрезъ дисциплинариятъ отговорностъ и наказанията ще могатъ да се парализиратъ всички мѣнотия за правилния и бързъ ходъ на дѣлата. Въ чл. 112 се предвижда, че сѣдътъ се произнася за допускането на доказателствата въ разпоредително заседание, но, ако въ разпоредителното заседание той срещне нѣкаква мѣнотия, поради която не може да се произнесе по допушането на доказателствата, той може да

постанови, въ първото по дѣлото заседание да се произнесе за допуцането на доказателствата. И понеже въ този членъ е предвидено, щото страната, която иска призоваването на свидетели и вещи лица, да внесе необходимата сума, според мене, този членъ може да се направи така, щото да може да се реши пакъ дѣлото въ това първо заседание. Ако остане нѣкой въпросъ, който не е разрешенъ въ разпоредителното заседание, въпросътъ, напр., за свидетелитѣ, или за нѣкое доказателство, което не е ясно и ще трѣбва да се уясни въ първото заседание; и щомъ се задължава страната да внесе сумата за призоваването на свидетелитѣ и вещи лица и тѣ ще бѣдатъ викани въ първото заседание, нищо не бърка да може въ това заседание да се реши дѣлото. Тѣй че, макаръ въ разпоредителното заседание да е останалъ нѣкой въпросъ, който да се решава въ първото заседание, пакъ да се счита, че въ първото заседание ще се реши дѣлото.

Една новела, така да се каже, една поправка, едно — нека ми бѣде позволено да кажа — извѣрване на правнитѣ понятия у насъ бѣше, дето окончателнитѣ решения на мировитѣ сѣдилища, по закона отъ 1922 г., се изпращаха въ апелативния сѣдъ, докато по стария законъ окончателнитѣ решения сѣ си окончателни, а другитѣ — за процеси отъ 1.000 л. нагоре — отиваха по апелъ, по въззивъ въ окръжния сѣдъ. По никой начинъ, обаче, окончателнитѣ решения не трѣбва да отиватъ по касационенъ редъ въ окръжния сѣдъ. Погрѣшно бѣше, разбира се, и въ апелативнитѣ сѣдилища да отиватъ окончателнитѣ решения на мировия сѣдия по касационенъ редъ. По всѣка вѣроятностъ приложена бѣ тази логика, споредъ която, щомъ дѣлата отъ мировия сѣдия могатъ да отиватъ въ окръжния сѣдъ по касационенъ редъ, защо пакъ да не могатъ да отиватъ и предъ апелативния сѣдъ по касационенъ редъ? Да — като се казва „щомъ“. Но като се приеме, че това „щомъ“ не е право, естествено, ще остане единъ касационенъ сѣдъ. Какъ може да се приеме нѣколко сѣдилища да има, които по касационенъ редъ да тълкуватъ прилагането на законитѣ, особено окръжниятъ сѣдъ, чийто дѣла подлежатъ на отмѣна, на контролъ отъ страна на Върховния касационенъ сѣдъ?

Ама ще се каже, че това сѣ дребни дѣла, или пъкъ най-сетне, че членовѣтъ на окръжния сѣдъ сѣ достатъчно вещи хора. Не е тамъ въпросътъ. И дребни, и голѣми да бѣдатъ дѣлата, щомъ се касае за тълкуването на нормитѣ на закона, за правилното или неправилното имъ прилагане. Мѣрдавенъ е само единъ сѣдъ — Касационниятъ сѣдъ. Не трѣбва да обръщаме другитѣ сѣдилища, които разглеждатъ дѣлата по същество, въ формални сѣдилища, макаръ и да се касае за дребни дѣла.

Съ този законопроектъ се увеличава компетентността на мировитѣ сѣдии — да разглеждатъ дѣла до 20.000 л. По този въпросъ тукъ стана споръ. Мнозина отъ г-да ораторитѣ намирахъ, че 20.000 л. не е голѣма сума, като се сравни стойността на лева сега съ стойността му преди войнитѣ. Обаче има едно доста сериозно възражение: че ако се повиши компетентността на мировитѣ сѣдии да разглеждатъ дѣла до 20.000 л., окръжнитѣ сѣдилища ще се обрънатъ въ втора инстанция, въ апелативни сѣдилища, защото се предполага, че тогава 1/3 отъ дѣлата до 20.000 л. ще се разглеждатъ отъ мировитѣ сѣдии. Азъ, обаче, имамъ една стара мечта, която, колкото по-скоро се реализира, толкова по-добре: сѣдътъ у насъ да бѣде едноличенъ. Това отговаря донѣкъ на системата, която сега се прокарва съ законопроекта. Дори единъ отъ г-да ораторитѣ — мисля, че бѣше г. Иждаревъ — е съгласенъ компетентността на мировитѣ сѣдии да се увеличи до 50.000 л. Азъ не съмъ противъ, само че, както казахъ, окръжниятъ сѣдъ се обръща вече въ втора инстанция, а отъ друга страна, мировиятъ сѣдия трѣбва да се въздигне, за да бѣде първа инстанция, както подобава.

Мировиятъ сѣдия досега бѣше нѣщо като дребенъ сѣдия. Но сега, щомъ се увеличава компетентността на мировия сѣдия, а се оставя съ сѣщия цензъ, който се иска по закона за сѣдоустройството, това не е правилно. Мировитѣ сѣдии трѣбва да бѣдатъ по-опитни, по-компетентни и по-възрастни. Щомъ мировитѣ сѣдии ставатъ самостоятеленъ сѣдъ, тѣ трѣбва да служатъ въ окръжния сѣдъ и, следъ като прекаратъ нѣколко години, само тогава да се въздигнатъ въ положението на мирови сѣдии — самостоятелни сѣдъ. А ние какво правимъ? Единъ новакъ го правимъ самостоятеленъ сѣдъ, а пъкъ други,

които могатъ да работятъ по-самостоятелно, ги туряме въ окръжния сѣдъ! Тѣй че отъ тая гледна точка това положение въ законопроекта е прибрзано. Трѣбва предварително да бѣде въздигнатъ мировиятъ сѣдия до положението да може да разрешава самостоятелно дѣла до 20.000 л.

Нека ми бѣде позволено въ връзка съ тоя въпросъ да кажа нѣколко думи и за увеличаване компетентността на мировитѣ сѣдии по отношение на другитѣ права, произтичащи отъ собствеността — разчленението на собствеността, освенъ владението. Въпроситѣ около разчленението на собствеността сѣ се считали всѣки пътъ — и не могатъ да не се считатъ — за най-сериознитѣ, дори по-сериозни и по-мѣжни, отколкото въпросътъ за владението на собствеността. Въпросътъ за сервитутитѣ е много комплицирана работа. Много теории има по тоя въпросъ и много мѣжни въпроси изникватъ всѣки пътъ при разискването на въпросъ за сервитутитѣ. Това не е работа за мировия сѣдия.

Другъ е въпросътъ за нарушеното владение. Нарушеното владение не може по другъ начинъ да се констатира, освенъ чрезъ свидетелски показания. Въ законопроекта е предвидено, че представениятъ за собственост документъ се има предъ видъ дотолкова, докогато обнаружава факта на владението. Но въ действителностъ, понеже владението е едно фактически положение, то не може да се констатира другояче, освенъ съ свидетели. Естествено, че мировиятъ сѣдия тукъ ще бѣде компетентенъ. Но азъ не мога да се съглася при сегашното положение по въпроси за сервитутитѣ да бѣде компетентенъ мировиятъ сѣдия. Досега ще бѣде да си остане старата система — по въпроси за сервитутитѣ да бѣдатъ компетентни окръжнитѣ сѣдилища.

За цената на иска. По законопроекта тя се опредѣля отъ експертъ. Повдига се споръ, че експертътъ не може да опредѣля цената на иска. Що се касае до личнитѣ, вещицѣ искове, разоира се, по тѣхъ едвали ще има мно спорове. Спорове изникватъ повечето при опредѣляне цената на недвижими имоти. Възражава се, че по емлячнитѣ регистри не може да се опредѣля точно стойността на недвижимия имотъ, за който става споръ, защото по емлячнитѣ регистри цената на недвижимитѣ имоти е много ниска. По това азъ ще кажа следното.

Емлячнитѣ регистри, действително сега за сега показватъ много ниски цени на недвижимитѣ имоти. Но споредъ сѣщитѣ емлячни книги се опредѣлятъ и събиратъ данъцитѣ на държавата. Какво може да бѣде тукъ възражението? То е, че единъ искъ за недвижимъ имотъ, оцененъ по емлячнитѣ регистри, ще бѣде оцененъ на ниска цена, а не по действителната му цена. Целта на ответника ще бѣде да може да възприпнствува на ищца да заведе дѣло. Иначе, когато ответникътъ ще бѣде осѣденъ да плати споредъ неговото искане за цената на иска, ще му бѣде тежко, когато бѣде осѣденъ да плаща. Но, ако самата държава се задоволява да събира данъцитѣ на недвижимитѣ имоти споредъ емлячнитѣ регистри, макаръ да признава, че тѣзи емлячни регистри не опредѣлятъ точната стойностъ на имота, защо, когато става въпросъ само за сѣдебнитѣ мита, да става споръ?

Най-сетне може да се намѣри и друго срѣдство. И азъ считамъ, че опредѣлянето на иска отъ вещи лица е едно утомително нѣщо. При сѣдилищата обикновено се приобѣга до известни лица, които като експерти опредѣлятъ цената на имота, но това сѣ лениви хора, които взематъ това за занаятъ. Значи, пакъ остава цената да се опредѣля по емлячнитѣ регистри. Нека най-сетне се предвиди опредѣлената по емлячнитѣ регистри цена да бѣде удвоена или да се увеличи съ нѣколко процента.

Съ законопроекта се намаляватъ сѣдебнитѣ мита. Намалението на митата е една придобивка за правораздаването, защото, колкото е по-евтино съденето, толкова е по-леко за сѣдилищата. Възражава се, че сѣдебното мито наистина се намалявало отъ 4% и 5% на 3%, но другитѣ такси — за призовкитѣ и съобщенията — не само не се намалявали, ами се увеличавали отъ 3 л. на 5 л., 10 л. и пр. Разбира се, че трѣбва да има разлика. Сѣдебното мито се взема пропорционално, а другитѣ такси сѣ фиксирани: призовкитѣ — 1 л. и 3 л., съобщенията — 5 л. и 10 л. Но другитѣ такси не увеличаватъ разности при процеса. Тѣзи разности се увеличаватъ отъ сѣдебното мито, което се взема пропорционално, особено когато се касае за искове, които възлизатъ на голѣми суми.

Направи се възражение, съдебното мито да върви кресчендо, въ смисъл за по-големите искове да се взема по-големо мито — 5%, 6% и т. н. Това не може да се приеме, защото тѣзи 3% съдебно мито ще се вземат пропорционално, въ смисъл, колкото е по-голяма сумата при един процест, толкова по-голяма сума ще се вземе и за съдебното мито, понеже се взема процентно. Следователно, нѣма защо да се увеличава размирътът на процента. Това положение така, както е въ законопроекта, е добро и приемливо. Тука не е въпросъ за кяруване.

Нѣколко думи по чл. 728 отъ стария законъ, който е чл. 533 отъ новия законопроектъ, относително обезпечението за спиране изпълнението на едно решение, влѣзло въ законна сила или изпълняемо. Споредъ новия законопроектъ, обезпечението трѣбва да бѣде въ налични пари или въ ценни книжа — облигации и пр. — по тѣхната пазарна стойност, намалена съ 20%. Споредъ стария законъ, допускаше се обезпечението да бѣде още и въ недвижими имоти. Въ сегашния законопроектъ това е махнато.

Правилно ли е или не правилно? Направиха се нѣкои възражения по този въпросъ. Г. г. народни представители! Тия възражения за мене сѣ ценни, защото сѣ направени отъ адвокати, които постоянно сѣ въ сѣдилищата, боравятъ съ тѣзи работи и сѣ по-компетентни. Азъ само разсъждавамъ кое е по-право — дали онова по стария законъ, или това по новия законопроектъ?

Новиятъ законопроектъ премахва възможността да се обезпечи спирането на изпълнение на едно решение, чрезъ недвижимъ имотъ. Възражението срещу това е, че положението на народа днесъ е лошо, има безпаричие и не всѣки човѣкъ, който ще иска да спре изпълнението на едно решение, може да внесе облигации или пари; затова трѣбва да му се даде възможностъ да обезпечи спирането на изпълнението на решението и съ своя или съ чуждъ недвижимъ имотъ, който представлява достатъчно гаранция за обезпечение на вредитѣ и загубитѣ. Отъ практиката, обаче, се е доказало, че съ недвижимия имотъ не може да се обезпечи спирането така, както това би станало съ облигации или пари. Дори ако се допусне, щото обезпечението, наложениятъ запоръ да се счете като ипотека, това пакъ замедлява изпълнението на решението. Защо? Защото, ако ще бѣде като ипотека, ще трѣбва да се издаде изпълнителенъ листъ, ще трѣбва — понеже се касае за недвижимъ имотъ — този изпълнителенъ листъ да се даде на съдията-изпълнител, той да направи обявление, да повика длѣжника, да повика взыскателя, да покани наддавачи — длѣга и широка процедура, когато решението е влѣзло въ законна сила и трѣбва утре или другъ денъ да се изпълни. Всичко това става причина да се продължи срокътъ ако не съ години, то поне съ още нѣколко месеца, и дали и следъ това заинтересуваниятъ ще бѣде изцѣло удовлетворенъ или не, не се знае. Лицето е спорило толкова време предъ сѣдилищата за правото си, най-сетне правото му е било признато отъ първата и втората инстанция, издадено е вече решение за изпълнение и грѣхота ще бѣде това лице да се подложи на нови митарства въ сѣдилищата, за да може да добие нѣщо по изпълнение на издаденото решение. Когато, ако обезпечението бѣде въ пари или ценни книжа, на другия денъ още ще може да бѣде изпълнено това решение, влѣзло въ законна сила.

По отношение срока за обжалването на решенията, какъ се губи той и какъ се оплакватъ адвокатитѣ. Дѣлото се решава въ първата инстанция. Въ самия законъ е предвидено, че решението трѣбва да бѣде обжалвано въ единъ месецъ. Въ закона е казано, че резолюцията ще се произнесе следъ седемъ дни, а мотивитѣ, казва съдътъ, пакъ следъ 7 дни. Отиваме и искаме да видимъ, обаче, казва ни се, че мотивитѣ още не сѣ готови. Тогава ние искаме да видимъ протокола, за да не би да е пропуснато нѣщо, за да можемъ съобразно съ мотивитѣ на решението и съ изложенитѣ въ протокола факти да направимъ своята апелативна жалба. Обаче и протоколътъ не е готовъ. Споредъ нововъведените въ законопроекта, съдътъ дава още единъ допълнителенъ срокъ, за да се приготви протоколътъ. Но нѣкои казватъ, че и това не е достатъчно. Като се пресмѣтне времето, което се дава за написване на резолюцията и за приготвяне и написване на протокола, едва ли остава време за написване на апелативната жалба. Това е оплакването. Но законътъ си е законъ, навсѣкжде сроковетѣ сѣ такива — месецъ или два месеца — това не може да се измѣни. Ще трѣбва, разбира се, решенията да бѣдатъ изготвяни навреме. Но, ако протоколитѣ обикно-

вено не могатъ да се приготвятъ на време, ще трѣбва да се назначи достатъчно персоналъ. Въ всѣкой случай, ако действително се види, че приготвянето на протоколитѣ закъснѣва и нѣма достатъчно време за написването и мотивирането на апелативнитѣ жалби, тогава да се даде по-голямъ срокъ за написването въззива. Други облекчения не могатъ да ставатъ.

Касае се за единъ доста важенъ въпросъ, така да се каже, до едно противоречие между два члена: чл. 250 отъ законопроекта (респективно чл. 376 отъ сегашния действующъ законъ) и чл. 460 отъ законопроекта (респективно чл. 634 отъ сегашния действующъ законъ)

Чл. 460 отъ законопроекта казва: (Чете) „Решението на съда трѣбва да бѣде основано върху преценка, както на представенитѣ по дѣлото доказателства, тъй и на изложенитѣ отъ странитѣ доводи“. Чл. 634 отъ закона за гражданското съдопроизводство отъ 1922 г. въ третата си алинея казва: (Чете) „Въ мотивитѣ на решението трѣбва да се посочатъ обстоятелствата и съображенията, които сѣ били мѣродавни за убеждението на съда“. Тази алинея въ чл. 460 отъ законопроекта я нѣма, изхвърлена е, и, мисля, правилно е изхвърлена. Когато съдътъ пише решението си, излага мотивитѣ, възъ основа на които е извадилъ заключението си за спорното право, естествено той посочва съ самитѣ мотиви и законнитѣ доказателства и съображения, на които се е основалъ при издаване на решението. Нѣма особена нужда непременно да се упоменава въ закона, че съдътъ въ мотивитѣ на решението си трѣбва да посочи обстоятелствата и съображенията, които сѣ били мѣродавни за неговото убеждение. Като се изхвърля третата алинея на чл. 634 отъ закона за гражданското съдопроизводство отъ 1922 г., прави се едно добро измѣнение, защото може и другояче да се тълкува тази алинея — може да се тълкува въ смисълъ, че отъ страна на съда въ решението трѣбва да се посочи: еди-кое доказателство и еди-кое съображение убеди съда въ еди-какви-си. Да, но това доказателство трѣбва да се разчлени, да видимъ какво е то, какъвъ е мотивътъ и какво е съображението на съда върху това доказателство.

Ето защо, премахването на тази нувела отъ чл. 634 отъ закона за гражданското съдопроизводство отъ 1922 г. е правилно, и добре е, че сега въ чл. 460 на законопроекта изрично се казва: (Чете) „Решението на съда трѣбва да бѣде основано, както на представенитѣ по дѣлото доказателства, тъй и на изложенитѣ отъ странитѣ доводи“. Щомъ това е ясно, щомъ по силата на това изискване на закона ще може да се издаде едно правилно решение, излишно е специално да се посочватъ мотивитѣ.

По отношение на дѣлбата. Измѣнението, което бѣше направено въ този отдѣлъ въ 1922 г., бѣше въ смисълъ, че действията на сѣдилищата, на първата инстанция — мирови и окръжни сѣдилища — се обжалватъ само по касационенъ редъ, когато старата система, която се възприема сега отъ законопроекта, бѣше, обжалването на дѣлата да върви по естествения си пътъ: въ втората инстанция по същество и следъ туй въ Касацонния съдъ. Тѣй че, въ това отношение нововъведенното, което се прави — възвръщането къмъ старото — е правилно.

Единъ другъ въпросъ: да се пишатъ ли мотиви въ решението на втората инстанция, когато тя потвърждава решението на първата инстанция? Законътъ казва: щомъ потвърждава решението на първата инстанция, втората инстанция може да каже: „възъ основа мотивитѣ на първата инстанция, потвърждавамъ решението“; ако ли не го потвърждава, трѣбва да каже: по тия и тия съображения не потвърждавамъ решението на първата инстанция. Има едно мнение, че апелативниятъ съдъ не трѣбва да се задоволява съ тая формула. Ще трѣбва съдията, който пише решението, да пише свои мотиви. Предоставя се това на честолюбието на съдията. Когато целимъ да направимъ правосъдието по-бързо, по-леко за съдитѣ, дѣлата по-бързо да се движатъ въ сѣдилищата, смѣтамъ, че съ изискването да се пишатъ мотиви отъ апелативния съдъ нѣма да пострада бързината. Другъ единъ въпросъ: трѣбва ли да става докладъ на дѣлото? Когато странитѣ сѣ съгласни докладъ да не става, просто съдътъ да влиза въ обсъждане на дѣлото безъ да иска да се прави нѣкакъвъ докладъ, тѣй като странитѣ сѣ, които се интересуватъ отъ него. Щомъ за едната и за другата страна обстоятелствата по дѣлото сѣ известни, нѣма защо да ставатъ доклади. Като се оттеглятъ съдитѣ на съвѣщание, докладчикътъ ще съобщи на другитѣ членове въ какво

се състои дѣлото, какви сѫ доказателствата, и тѣ ще се освѣтлятъ.

Напротивъ, законопроектътъ изисква да стане докладътъ и азъ мисля, че това е правилно — трѣбва да стане. Истина е, че докладчикътъ ще може да освѣтли въ свѣщателната стая другитъ свои колеги въ какво се състои процесътъ, но нали публично заседанието става, нали трѣбва да знае всѣки единъ отъ сѣдниците въ какво се състои дѣлото? Ако нѣма докладъ, за другитъ двама сѣдници, членове, които не сѫ още проникнали въ обстоятелствата на дѣлото — защото всѣки си има своето дѣло, което той ще докладва, и нѣма време да изучава дѣлата на другитъ — дѣлото ще е неизвестно и какъ ще стоятъ тѣ въ сѣдебното заседание, безъ да знаятъ въ какво се състои дѣлото? Почва единиятъ адвокатъ да говори за едно нѣщо, изкачва сѣдницѣ на една планина — прося извинение за израза; дохожда другата страна, тя пъкъ на друга планина ги качва! И въ какво се състои точно дѣлото, сѣдницѣтѣ ще трѣбва да узнаятъ тепърва, когато се оттеглятъ въ свѣщателната стая. Не, докладътъ трѣбва да става, и много правилно е постановено въ законопроекта, че докладътъ трѣбва да става.

Чл. 175, респективно чл. чл. 326 и 327 отъ стария законъ.

Констатира се отъ преждоговорившитѣ, като правило, че свидетелскитѣ показания трѣбва колкото е възможно повече да се изхвърлятъ отъ процеса. Какво може и какво не може, споредъ чл. 175 отъ законопроекта, да се доказва съ свидетелски показания? Съ свидетелски показания не могатъ да се опровергаватъ онѣзи нѣща, които сѫ констатирани чрезъ единъ договоръ. Това го имаше и въ стария законъ преди 1922 г., само съ тая разлика, че стария законъ изискваше, щото писмения договоръ да бѣде завѣренъ. Сега това не се изисква. Но то е особенъ въпросъ, има ли завѣрка или не. Другъ е спорътъ, дали тия доказателства сѫ мѣродавни или не. Но щомъ сѫ констатирани известни обстоятелства въ единъ писменъ договоръ, какво ще дохождатъ съ свидетелски показания да ги опровергавашъ, когато си ги изложилъ писмено! Това е недопустимо.

Сѣщо така, споредъ чл. 175, не може да се доказва съ свидетелски показания задължение на сума по-голяма отъ 2.000 л., както и погасяването на установени съ писмени документи задължения за повече отъ 2.000 л. Това последното го има и въ стария законъ, само че сега то се отнася за задължения не само до 200 л., а до 2.000 л.

Важно и приемливо е новото: договорни задължения за повече отъ 2.000 л. не се доказватъ съ свидетелски показания.

По отношение на случантѣ на осъждане ответникъ или ищецъ по углавенъ редъ за фалшива клетва.

И по-напредъ бѣше така, но сега по-ясно става: оня, който е изгубилъ дѣлото си, вследствие на дадена решителна клетва отъ противната старана, по углавното дѣло, което ще се възбуди — решителна клетва е дадена и се е решило дѣлото, а впоследствие се възбужда углавно дѣло противъ оня, който се е заклеалъ, че се е заклеалъ лъжливо, та да бѣде наказанъ — може заедно съ прокурора да помага за осъждането на клетвопрестѣпника, но нѣма право по углавенъ редъ да заведе граждански искъ за сумата, която е изгубилъ по гражданското дѣло. Нѣма право, защото решението по гражданското дѣло сѣществва; по углавното дѣло сѣдѣтъ ще се произнесе само, има ли или не фалшива клетва, но самиятъ углавенъ процесъ не може да унищожи решението по гражданското дѣло. Това може да стане пакъ съ граждански процесъ по пътя на ревизията.

Съгласно чл. 37 отъ законопроекта, мировиятъ сѣдия е освободенъ отъ задължението да пише мотиви по окончателнитѣ решения. Азъ мисля, че това не е добро, защото често се случва резолюциитѣ на мировитѣ сѣдници да се търсятъ по корицитѣ на дѣлото. Особено когато се приема, щото по дѣла, за които се предвижда обжалване по касационенъ редъ, окръжниятъ сѣдъ да пише при решаването и мотиви, тождова повече, когато решенията на мировия сѣдия не подлежат на касационно обжалване. Сѣдницѣта не трѣбва да се освобождава отъ задължението да изложи мисълта си, защо е решилъ дѣлото тъй, а не иначе; той не се освобождава отъ контрола и подлежи на отговорност. Отговорността си сѣществва, контролтътъ сѣществва но какъ ще може контролтътъ да се упражни, безъ да видятъ какви сѫ мотивитѣ на решението? Затова азъ мисля, че всѣки пътъ, щомъ единъ сѣдия решава едно дѣло, трѣбва да пише и мотивитѣ си, макаръ само и единъ мотивъ да има, но все пакъ трѣбва

да го има. Възрази се — преди всичко, това бѣше и по-старата процедура, само че сега, по чл. 180, е по-ясно казано, защо да не може единъ синъ, една съпруга, да свидетелства като свидетел по граждански дѣла противъ баща си или противъ съпруга си. Касае се, казватъ, за единъ договоръ, който става у дома въ присѣдството на децата, на съпругата и прочее роднини, и единичнитѣ свидетели и доказателства, които могатъ да се представятъ, сѫ тия. Защо законътъ не допуска тия свидетели? Правилно не ги допуска. Кѣде ще остане семейната връзка между членоветѣ на едно семейство, ако се допустне единъ синъ, като свидетел, да излѣзе въ сѣдилището противъ своя баща или една съпруга противъ своя съпругъ? Ама губѣлъ правото оня! Кой му е кривъ? Той трѣбва да знае, че не може да задължи членоветѣ на семейството да излѣзатъ въ негова полза предъ сѣдилището. Мисля, че е правилно това.

Тѣй сѣщо е и по отношение чл. чл. 930 и 931 отъ новото сѣдопроизводство — старитѣ чл. чл. 1145 и 1146. Казва се: подъ предлогъ, че единъ баща е разточителенъ, ще поквари цѣлия имотъ, колкото му остава време да живѣе, и нѣма да остави никакво наследство на децата си, дава се право на неговия синъ, на единъ членъ отъ семейството му да отиде предъ сѣда да се оплаче за разточителността на своя баща, на своя *pater familias* и този последниятъ изведнѣжъ да се постави подъ опека. Това не е вѣрно. Съдържанието на този чл. 930 не е такова, както се предлага. Съдържанието и на стария членъ не бѣше такова. Истината е, че щомъ се получи заявлението отъ единъ отъ членоветѣ на семейството за разточителността на бащата — вземамъ него за примѣръ — сѣдѣтъ, като вземе това заявление и доказателствата, каквито има, изпраща ги на надлежното мѣсто, на надлежния мирови сѣдия да се образува роднински съветъ, не съ цель да се постави предполагаемия разточител подъ опеката на този роднински съветъ — не е такова съдържанието на този членъ — а просто роднинскиятъ съветъ да се произнесе, има ли основания това заявление или нѣма. И, ако има основания, тогава чакъ ще се насрочи дѣлото, ще се вика и самиятъ потърпевшъ, така да се каже — оня, противъ когото се иска решението и тогава ще се произнесе сѣдѣтъ. Но заявлението само по себеси не туря подъ опека предполагаемия разточителъ. Така че подобрението на този членъ въ новия законопроектъ е много умѣстно, като става по-ясно.

Трѣбва да кажа две-три думи за обезпечението, което трѣбва да се представи отъ единъ ищецъ, чуждъ подданикъ, за дѣло противъ единъ бѣлгарски подданикъ въ първата инстанция — това което се казва *Cautio judicatum solvi*. Той трѣбва да представи една гаранция, че въ случай че изгуби дѣлото, ответникътъ да бѣде обезщетенъ за загубитѣ, които ще претърпи по разглеждането на дѣлото, било въ първа, било въ втора инстанция или даже и въ Касационния сѣдъ. Когато ищецътъ, чуждъ подданикъ, нѣма недвижими имотъ въ Бѣлгария, естествено, щомъ види, че ще изгуби дѣлото, ще офейка и ще остави невъзмезденъ и необезвреденъ бѣлгарски подданикъ. Въ законопроекта е допусната една погрѣшка. Въ чл. 368 е казано, че гаранцията трѣбва да бѣде „за равносѣтитѣ, които ответникътъ вѣроятно ще направи за водене на дѣлото“. Азъ не знамъ дали това не е редакционна погрѣшка. Не може да бѣде така, защото разноситъ за воденето на дѣлото сѫ разноски за адвокати. А пъкъ, съгласно старата редакция — пъкъ и въ всички закони е така — гаранцията трѣбва да покрива всичкитѣ разноски, които би претърпѣлъ ответникътъ — не само за водене на дѣлото, за адвокатско право, но и за другитѣ доказателства, които ще представи, за въззива и маркитѣ, които ще залепи въ случай че апелира. Следователно, тая погрѣшка трѣбва да се поправи.

Казахъ, че съ чл. 524 се поправя една голяма грѣшка, когато дѣлата, окончателно решени, отиваха отъ мировитѣ сѣдилища направо въ апелативнитѣ сѣдилища. Сега е подобре направено. Само че азъ още считамъ, че окръжниятъ сѣдъ, както и апелативниятъ сѣдъ, не могатъ да служатъ за касационна инстанция. Единъ е мѣродавниятъ сѣдъ за начина по прилагането на законитѣ; той е Върховниятъ касационенъ сѣдъ.

Министъръ Ц. Бобошевски: По стария законъ, окръжниятъ сѣдъ е касационна инстанция за дѣла до 100 л.

И. Каранджуловъ (мак): Г. министърътъ на търговията ми каза сега нѣщо. Нашето правосѣдие трѣбва да бѣде въ рѣшетѣ на сѣдници, които сѫ подготвени за такива, школували сѫ, минали сѫ всички стадии, докато се подготвятъ

да могат да съдят. У нас обаче правосъдието се разпръсва и чутъ-ли не навсѣкжде се раздава правосъдие! Напр., въ Министерството на търговията има сума мѣста, дето се раздава правосъдие. По митницитѣ — също.

Министъръ Ц. Бобошевски: Тѣ сѣ помирнителни сѣдилища.

И. Каранджуловъ (мак): Правосъдието трѣбва да се съсредоточи само въ рѣшетѣ на сѣдницитѣ.

Министъръ Ц. Бобошевски: По трудовитѣ закони председатели на помирнителнитѣ сѣдилища сѣ пакъ мирови сѣдии. По закона отъ 1922 г. окръжниятъ сѣдъ е билъ касационна инстанция по искове до 100 л.

(Председателското мѣсто се заема отъ подпредседателя В. Димчевъ)

И. Каранджуловъ (мак): Нововъведение въ новата процедура е, дето се предвижда компетентността на мировитѣ сѣдии по отношение на нарушеното владение на недвижимъ имотъ чрезъ насилие, или взломъ.

Въ досегашния законъ за гражданското сѣдопроизводство имаме това, което се казва *complainte* въ смисълъ на обикновено нарушено владение на недвижимия имотъ. Мировиятъ сѣдъ е компетентенъ за възстановяването на това нарушено владение: завежда се дѣло, той отива на мѣстото, повиква свидетели, констатира нарушението и издава решение за възстановяване на владението. Но по отношение на случая на употребеното насилие — *par violence* — за нарушението на владението или тайно — *par voie de fait* — както е разчленено въ френския законъ, откъдето е взето това, остава да се приложи само една полицейска мѣрка. Отиватъ хората при прокурора, той издава заповѣдь до полицията и пр. Много автори сѣ противъ тая система на *reintegrande* затуй защото тя е повече полицейска. Въ Англия така се постѣпва: както когато лицето, което защитава своята личност и своя имотъ, е нападнато отъ злосторници, то вика полицията да му дойде на помощ, така и оня, който има недвижимъ имотъ, когато другъ дойде да му вземе имота насила, повиква на помощъ полицията и работата се свършва. Върху туй нѣма никакъвъ споръ по гражданското право и, следователно, сѣдѣтъ ще трѣбва да се изостави. И тои бѣше изоставенъ, и ние бѣхме навикнали нече по този въпросъ да не се занимаватъ сѣдилищата. Но предъ видъ на туй, че въ закона за собствеността, имуществата и сервитутитѣ съществува изриченъ членъ за това, естествено, трѣбваше да се счита като едно опущение гдето то не съществува въ процедурата. Въ материалния законъ съществува, а пъкъ въ процедурата не съществува! Възстановяването на това, което бѣше пропустнато съ години, е много добро, при всичко че не е отъ съществено значение.

Имамъ да направя обаче следната забележка по чл. чл. 23 и 26 отъ законопроекта. Съ чл. 23 се възстановява процесътъ за нарушено владение чрезъ насилие. Казано е „чрезъ насилие“. Въ чл. 26, където се говори какъ може да се допусне искътъ за владение на оня, който е завелъ по-напредъ искъ за собственостъ, говори се не само за оня, който е взелъ имота „чрезъ насилие“, ами и за оня, който го е взелъ „скрито“. Съ други думи, принципъ е, всѣки соотвѣтникъ, комуто се нарушава владението на недвижимъ имотъ, може да го защити по два начина. Единиятъ начинъ съ завеждане дѣло за нарушено владение — той е лекиятъ — е когато ще докаже, че той е владѣлъ имота въ разстояние на една година. Вториятъ начинъ е завеждането на дѣло за собствеността. Този процесъ е по-тежъкъ, по-дълъгъ. Но има случаи, когато едно лице е изгубило владението си въ разстояние на една или повече години и нѣма възможностъ да заведе дѣло за нарушено владение; та завежда дѣло за собственостъ. Споредъ чл. 26 отъ законопроекта, ако нѣкой е завелъ по-напредъ дѣло за собственостъ и го е изгубилъ, нѣма право да завежда дѣло за нарушено владение противъ същия ответникъ, освенъ ако следъ завеждането на дѣлото за собственостъ, владението му е било отнето чрезъ насилие или взломъ.

Това ви навеждамъ, г. г. народни представители, защото виждамъ едно опущение въ чл. 23 на законопроекта. Въ чл. 23 се говори, че мировиятъ сѣдъ издава заповѣдь за възстановяване на владението, когато то е нарушено само чрезъ насилие, а въ чл. 26 се говори за нарушено владение чрезъ насилие или скрито. Това е пропустнато да се спомене въ чл. 23. И затуй и въ чл. 23 трѣбва да се каже, че се издава заповѣдь за възстановяване на владе-

нието, когато то е нарушено не само чрезъ насилие, но и скрито.

Ще се спра сега на чл. чл. 782 и 784, които съответствуватъ на чл. 976 отъ стария законъ и на чл. 1047 отъ закона отъ 1912 г.

Като прочете човѣкъ тѣзи два члена отъ законопроекта, ще види едно смѣшание на понятията. Въ двата случая се касае за изпълнителното производство, за описа, който става, когато, възъ основа на вѣзлото въ законна сила решение, се издаде изпълнителенъ листъ и този изпълнителенъ листъ се отнесе до сѣдѣщата-изпълнителъ и той почва да описва имотитѣ на длѣжника, чрезъ продажбата на които имоти да се удовлетвори вѣзискателътъ. Споредъ тѣзи два члена отъ законопроекта изглежда, че въ единия случай третото лице, чийто права сѣ накърнени, има право да заведе искъ, за да спре продажбата на имота или, ако не спре продажбата, то поне, като се продаде имотътъ и се получатъ паритѣ, тѣ да не се дадатъ на вѣзискателя, тъй като има трето лице, което се интересува по този споръ, та нему трѣбва да се дадѣтъ; а пъкъ въ другия случай може да подаде и частна жалба.

Тукъ стана въпросъ и г. министърътъ на правосъдието каза, че когато оня, който има право съ частна жалба да спре изпълнението, е пропусналъ срока, тогава трѣбва да заведе искъ. Не е тамъ въпросътъ. Тукъ има едно смѣшание вследствие на измѣнението на чл. 1043 съ закона отъ 1912 г. Когато се сравнятъ чл. 976 съ чл. 1047 отъ стария законъ, ще се види, че тукъ има две нѣща: или се касае за движимъ имотъ, който ще трѣбва да се опише отъ сѣдебния приставъ, респективно отъ сѣдѣщата-изпълнителъ, за да се продаде, или се касае за недвижимъ имотъ, който трѣбва да се опише като принадлежащъ на длѣжника. Това е едното различие. Другото е, когато се касае за недвижимъ имотъ и когато този недвижимъ имотъ е въ владението на длѣжника, или когато този недвижимъ имотъ не е въ владение на длѣжника. Тамъ е разликата. Въ първия случай, когато имотътъ е въ владението на длѣжника, естествено е, че не може да се спре изпълнението. Сѣдѣщата-изпълнителъ отива да дири имота на длѣжника и, като го намѣри въ негово владение, естествено е, че имотътъ ще се опише. И колко е драгоценно старото френско правило: *en fait des meubles possession vaut titre*: владѣ ли нѣкой единъ имотъ, той е неговъ собственикъ. Това е законната презумпция. Противното може да се докаже, само ако е откраднатъ предметътъ или изгубенъ. И заради туй, ако се намѣри имотътъ въ владението на длѣжника, не може съ частна жалба да се спре изпълнението на решението. Трѣбва да вземе риска третото лице, което претендира, че има право върху този имотъ, да заведе то искъ по обикновения редъ противъ длѣжника и противъ вѣзискателя, то трѣбва да докаже своето право и тогава може да се спре изпълнението на решението, тогава може да се спре продажбата на имота, или пъкъ, ако е продаденъ до туй време, ще се дадатъ паритѣ на третото лице. А когато се касае за недвижимъ имотъ, който не се намира въ владението на длѣжника, а въ чуждо владение, тогава нѣма нужда третото лице, което претендира права върху този недвижимъ имотъ, да завежда дѣло, да се натоварва съ тѣзи разности и съ тѣзи мъчнотии, да чакъ процесътъ да мине презъ всичкитѣ инстанции. То може, още щомъ се научи, че сѣдѣщата-изпълнителъ описва имота, който е неговъ и който не е въ владението на длѣжника, да даде една частна жалба предъ надлежния сѣдъ и да иска спирането на изпълнението на решението, г. е., ако е описанъ неговия имотъ, да се отпише, или да се спре продажбата, ако е почната, или да се спре стойността и. Ето разликата, която трѣбва да се направи.

Въ чл. 782 ще трѣбва да се каже, че, когато се касае за недвижими имоти, които се намиратъ въ владението на длѣжника, тогава ще може да се постѣпни по исквъ редъ. А когато се касае за недвижими имоти, които не се намиратъ въ владението на длѣжника, тогава ще трѣбва да се постѣпни по частенъ редъ. Ето обаче че чл. 785 влиза въ една нова система, система, която е противоположна на правилото *en fait des meubles possession vaut titre*.

Въ чл. 785 се предвижда правилото, че не може да се спори, когато имотътъ се намира въ владение на длѣжника освенъ въ три случая, последниятъ отъ които е, когато не може да има съмнение за симулация. Кога не може да се възоуди съмнение за симулация? Всѣки адвокатъ народенъ представителъ знае, че когато дойде да се изпълнява решението, или мобилитѣ на длѣжника нѣма да се намѣрятъ въ къщата му, или, ако се намѣрятъ въ къщата му, сигурно ще има единъ договоръ, че тѣ сѣ му оставени отъ еди кого си да ги използва срещу наемъ, или че той ги е продалъ на

еди кого си, но че той не ги е вдигнал. Ще трябва да доказваш, че има симуляция. Едно начало се прокара във Франция още преди 20 години и хубаво е и у нас да се въведе — щом един длъжник владее един движим имот, той е негов. Кое трето лице, кой приятел или контрагент на длъжника, като знае, че последният е въ затруднено положение, че срещу него има дѣло, че утре ще се изпълнява това дѣло, ще остави своя движим имот въ ръцете му? Разбира се, че може нѣкой да владее един движим имот подъ наемъ — за такъвъ случай говори ст. I на чл. 785 отъ законопроекта. Но азъ смѣтамъ, че стъ този чл. 785, въ всѣки случай, много ще се затруднява изпълнително производство; ще се явятъ много фиктивни сдѣлки и вискателитѣ мжно ще могатъ да ги оборятъ.

Г. г. народни представители! Съжалявамъ, че само толкова можахъ да кажа по разисквания законопроекта, макаръ че процесуалниятъ законъ е единъ лабиринтъ и, ако бихъ ималъ възможностъ, на драго сърдце бихъ казалъ десетъ пѣти повече отъ това, което казахъ, защото е нужно да се каже. Ето затова азъ считамъ пакъ за необходимо да кажа, че е прибързано внасянето на този законопроектъ. Казва се, че въ парламентарната комисия по Министерството на правосъдието той щѣл да бѣде поправенъ. Въ правилника, обаче, за вътрешния редъ на Народното събрание не сж ясно опредѣлени правата на парламентарнитѣ комисии и затова туй едва ли може да стане, особено като се има предъ видъ, че парламентарната комисия по Министерството на правосъдието не ще може, по всѣка вѣроятностъ, да направи измѣнения въ законопроекта освенъ такива, които сж указани отъ страна на народнитѣ представители при първото четене на законопроекта. Само когато парламентарната комисия открие единъ видъ катедра и се изслушатъ и външни лица, освенъ членове на Парламента — като се даде, разбира се, и повече време — само тогава би могло да се направи нѣщо по-хубаво, да се създаде единъ по-свършенъ законъ.

Като повтарямъ още единъ пѣтъ моята похвала къмъ г. министра за голѣмия трудъ, който е положилъ при съставянето на законопроекта, не мога да не кажа, че ме е страхъ, че не ще можемъ да създадемъ единъ свършенъ законъ и че ще останатъ нѣкои нѣща, които ще трѣбва впоследствие да се поправятъ, тъй както се поправяше и досегашниятъ законъ.

Измѣнението нумерацията на членоветѣ отъ действащия законъ азъ смѣтамъ — дълга да го кажа — ще бѣде едно губене на времето на сѣдитѣ, а времето струва пари. Нумерацията на членоветѣ на единъ законъ е тѣсно свързана въ мозъка на ония, които боравятъ съ законитѣ, съ съдържанието имъ, както нумерацията на телефонитѣ въ мозъка на телефониста сж свързани съ лицата, които иматъ телефонитѣ, и като се каже на телефониста нумерътъ на даденъ телефонъ, той знае за кого се касае и обратно, като се каже името на лицето, той знае нумера на неговия телефонъ. Сега какво става? Съ законопроекта се измѣня нумерацията на членоветѣ и се дава нова нумерация. Разбира се, че адвокатитѣ и сѣдитѣ ще се справятъ съ нея, но това е губене на време.

Казахъ ви и ще повторя, че нашето правосъдно дѣло е общѣ въ формация. Каза се тукъ и азъ казахъ, че има течение въ Европа — въ Белгия, въ Франция — за едноличенъ сѣдъ. Това е стара моя мечта. Азъ считамъ, че когато ще се въведе едноличниятъ сѣдъ, като първа инстанция, тогава ще могатъ да се проявятъ достойнитѣ сѣдии, както се проявиха въ Англия. Сега, при колективния сѣдъ, се затулва, така да се каже, личната способностъ. Нѣма никакво съмнение, че правосъдието ще спечели отъ това, защото дѣлата ще се разглеждатъ бързо. Тогава дѣлата ще се разхвърлятъ на повече сѣдилища, и всѣки сѣдъ ще има по-малко дѣла. Така ще се действува по-бързо.

Отъ друга страна, не могатъ да се създадатъ постоянни закони по този начинъ, по който се иска да се създаде настоящиятъ законъ. Ако имаше втора Камара, за която азъ имамъ честта или злощастieto да говоря въ последната сесия на бившето XXI-во Народно събрание, безъ съмнение, можехме да минемъ така, защото втората Камара пресѣва онова, което минава презъ първата Камара. Единъ такъвъ законъ ще се разисква въ продължение на една-две недѣли тукъ, ще се разисква въ комисията, ще се разисква въ печата и всичко това членоветѣ на втората Камара ще го иматъ предъ видъ. Когато законопроектъ ще дойде въ втората Камара, членоветѣ ѝ, които сж по-опитни хора, ще иматъ материята, така да се каже, въ много отношения

готова, ще знаятъ кжде сж слабитѣ страни, ще пресѣятъ всичко и отъ тамъ ще излѣзе добъръ законъ. У насъ има една Камара и, ако сега претупаме законопроекта презъ купъ-за-грошъ, ще имаме единъ законъ, който, макаръ да е много добъръ, ще има нѣкои дефекти, предъ видъ на формалитѣ, на онѣзи нѣща, които тепърва ще има да ставатъ, напр., по отношение на мировитѣ сѣдии, или като се узакони онова, което г. министърътъ на правосъдието иска да се направи по отношение на Касационния сѣдъ. Следъ като се очисти баластътъ отъ висящи дѣла, възможно е да стане нужда да се поизмѣнятъ нѣкои членове, които иматъ за целъ да направятъ бързо правосъдието, за да не бѣде то толкова бързо.

Но какво се изисква още? Изисква се и добра воля отъ страна на сѣдитѣ.

Азъ зная първата причина за замедляването, за задръстването на дѣлата въ Касационния сѣдъ. Това бѣше Държавниятъ сѣдъ, въ който по стария законъ за сѣдене министритѣ влизаше цѣлиятъ Касационенъ сѣдъ, съ изключение на прокуроритѣ.

Сега нека ми бѣде позволено да кажа нѣколко думи за участието на прокуроритѣ въ Касационния сѣдъ по гражданскитѣ дѣла, понеже изпуснахъ да кажа това и понеже това е доста важенъ въпросъ, който се повдигна отъ уважаемия народенъ представител г. Палиевъ и отъ други. Г. Палиевъ каза, че заключението на прокурора въ Касационния сѣдъ по гражданскитѣ дѣла е безполезно. По съображенията, отъ които се е ръководилъ г. Палиевъ, и азъ едно време паднахъ въ сжщото изкушение. Когато Касационния сѣдъ бѣше се превърналъ въ Държавенъ сѣдъ, всичкитѣ сѣдии бѣха заети въ Държавния сѣдъ, съ изключение на прокуроритѣ. Понеже прокуроритѣ се намираха въ бездействие, азъ помислихъ, че би било добре, поне временно, тия прокурори да се превърнатъ на сѣдии, за да могатъ да поразчистятъ ония дѣла, които ностактиватъ, и които сж останали висящи. Азъ паднахъ въ това изкушение, поради временното бездействие на прокуроритѣ, но да се допусне, щото да се освободятъ гражданскитѣ отдѣления при Касационния сѣдъ отъ прокурорското заключение, ще значи да направимъ една стѣпка назадъ. Това го нѣма въ законопроекта, но понеже този въпросъ се повдигна тукъ, нека ми бѣде позволено да кажа две думи. Мисли се, че само по углавнитѣ дѣла въ Касационния сѣдъ е нужно прокурорското заключение, но не и по гражданскитѣ дѣла. Ще трѣбва да се знае каква е целъта на Касационния сѣдъ. Касационниятъ сѣдъ има за целъ да изнамери истинския смисълъ на всѣки членъ отъ закона, който би станалъ предметъ на разискване по прилагането му. Сѣдитѣ на Касационния сѣдъ, макаръ че сж отлични, опитни сѣдии, често иматъ нужда още и отъ друго мнение, отъ мнението и на прокурора, освенъ на адвокатитѣ. Безъ съмнение, адвокатитѣ доста освѣтляватъ, но добре ще бѣде и едно лице, което не е адвокатъ, което не защитава частни интереси, което защитава общитѣ интереси, да каже своята дума. Може би нѣкои господа ще кажатъ, че сега, когато съставътъ на отдѣленията на Касационния сѣдъ е по-голѣмъ и се насрочватъ повече дѣла, единъ прокуроръ не може да изучи всичкитѣ дѣла така, както трѣбва. Това е едно изключение, единъ прокуроръ да не е могълъ, по едни или други причини, да изучи всичкитѣ дѣла. Макаръ че сега повече дѣла се гледатъ въ едно заседание, отколкото порано, но предъ видъ на това, че прокуроритѣ не пишатъ опредѣления и решения, тѣ иматъ достатъчно време да изучатъ всичкитѣ дѣла, които сж разпредѣлени между докладчицитѣ сѣдии и да дадатъ заключение. Отъ гледна точка на целъта, която се гони въ Касационния сѣдъ, заключението на прокурора по гражданскитѣ дѣла е необходимо.

Та казахъ, че първата причина за задръстването на дѣлата по-рано бѣше Държавниятъ сѣдъ, който съ месеци, ако не цѣла година, работи, и дѣлата, които бѣха постѣпили и които постѣпваха, се набраха и не можеха да се свършатъ. Но благодарение на личното влияние на тогавашниятъ министъръ на правосъдието, покойниятъ Теодоръ Теодоровъ, предъ сѣдитѣ, ние се напегнахме силно и въ нѣколко месеца можа да се очисти Касационниятъ сѣдъ отъ висяцитѣ дѣла. Искамъ да кажа, че бързината въ правосъдието зависи пакъ отъ сѣдитѣ.

На мене ми е много драго, че се чува тукъ, отъ тая трибуна, много похвални думи за нашето правосъдие изобщо и за Касационния сѣдъ. Трѣбва, обаче, ние, като народни представители, да тачимъ това положение, до което е достигнало нашето правосъдие. И затова трѣбва

да се грижимъ за тѣхното материално положение. Мене ми е много неприятно, когато виждамъ Съюзътъ на българските сѣдии да разисква самъ той още и за материалното положение на сѣдиитѣ. Не трѣбва да се оставя този въпросъ да се разисква въ събранията имъ. Той е въпросъ нашъ, на народното представителство, и ние трѣбва да го разрешимъ, за да не чуваме всѣки пътъ да се приказва, че сѣдийскиятъ персоналъ не е достатъчно възнаграденъ.

Когато се говори, че положението на единъ сѣдия е особено, ние нѣмаме ясно понятие, въ какво отношение то е особено. Единъ старъ философъ бѣше казалъ: „Азъ предпочитамъ да сѣдя двама неприятели, отколкото двама приятели. Защо? Защото, когато сѣдя двама приятели, единътъ ще ми стане неприятелъ, защото нѣма да му дамъ право — на едина само ще дамъ право — а когато сѣдя двама неприятели, единътъ ще ми стане приятелъ, защото ще му дамъ право“. Е добре, положението на сѣдията е такова: той дава право на една отъ странитѣ — на другата не го дава. Той нѣма врагове въ обществото, но може да добие, както врагове, така и ласкатели. Вследствие на това обноснитѣ на сѣдията въ обществото не могатъ да бѣдатъ такива, каквито сѣж обноснитѣ на обикновения гражданинъ. Положението на сѣдията е друго. Когато за пръвъ пътъ се опредѣляше въ Парижъ заплатата на първия председателъ на касационния сѣдъ, намѣри се, че необходимитѣ разности за една такава видна личностъ, каквато е единъ пръвъ председателъ на касационния сѣдъ, сѣ до 500 франка: обаче, една такава видна личностъ ще трѣбва да прави и благодеяния, ще има нужда отъ нѣщо повече отъ онова, което е необходимо за неговия животъ, и затова заплатата му трѣбва да се опредѣли двойно отъ оная сума, която му е необходима, следователно, опредѣли му се заплатата 1000 франка. И писатели, като Гарсоне, казватъ, че уважението, което обществото трѣбва да има къмъ магистратитѣ, къмъ сѣдиитѣ, и привилегиитѣ, на които тѣ трѣбва да се радватъ, не сѣ само уважение и привилегии къмъ лицата, а къмъ длъжността. Единъ архитектъ, единъ инженеръ, единъ химикъ, па, ако щете, единъ аптекаръ може би е изживилъ въ Университета не по-малко време, за да добие образованието си, но неговото положение не е такова, каквото е положението на единъ сѣдия. За да бѣде сѣдията на висотата на положението си, ние не трѣбва да го оставимъ да размишлява при решаването на дѣлата или въ събрания, какво трѣбва да прави, какъ трѣбва да се действува за да се увеличи заплатата му. Наша работа е това. За да можемъ да поддържаме високо положението на сѣдията, за да можемъ съ гордостъ да казваме, че действително имаме добро правосѣдие, ние трѣбва да изпълнимъ своя длъгъ. Длъжностъ е и на министра на правосѣдието да изиска нашето съдействие, когато се сложи тукъ на разискване бюджетътъ.

Нека сега ми бѣде позволено да се спра на единъ последенъ въпросъ — за мировитѣ сѣдии. Понятието за мирови сѣдии у насъ е съвършено извратено. Тази дума и самиятъ институтъ сѣ взети отъ Франция — *juge de paix*, сѣдия за миръ. И, действително, тамъ мировиятъ сѣдия, при всичко че донѣкъде е изгубилъ естеството си на такъвъ, все пакъ е сѣдия за миръ. У насъ той е съвършено изгубилъ това значение. У насъ е дадено факултативно право на сѣда, на председателя да поканва странитѣ за псмирение. Тази формалностъ се изпълнява, следъ като се свършатъ всички дебати, и сѣдията предлага на странитѣ да се помирятъ. Той вижда, че тѣ не могатъ да се помирятъ, но понеже е една формалностъ, трѣбва да се изпълни. Е добре, мировиятъ сѣдия ще трѣбва да го направимъ такъвъ, че да може действително да бѣде мирови сѣдия, като го освободимъ отъ другитѣ длъжности и го направимъ само сѣдия за миръ. И, разбира се, по-възрастни, по-опитни мирови сѣдии трѣбва да бѣдатъ разхвърлени въ цѣла България.

И тогава онова, което се искаше тукъ, мисля, отъ почитаемия народенъ представителъ г. Андреевъ и отъ нѣкои

други, да се постигне за възпитанието на народа по това, що е право и кое не е право, ще може да се постигне съ време чрезъ мировитѣ сѣдии. Ще бѣде едно политическо училище за възрастнитѣ хора, когато направимъ мировиятъ сѣдия да бѣде действително мирови сѣдия — ако всѣки споръ, преди да се почне, отиде предъ мировия сѣдия и мировиятъ сѣдия каже на странитѣ не само формално: „Ще се помирите ли или не? Хайде вървете си“, ами да ги вика веднѣжъ, да ги вика втори пътъ, да изучи спора, да види като какво предполагаемо правосѣдие може да се даде, като каква частъ може ищецътъ да жертвува отъ своитѣ претенции и като каква частъ може да жертвува отъ своитѣ претенции и ответникътъ, да имъ покаже единъ пътъ, единъ способъ, по който тѣ ще могатъ да се помирятъ, като имъ каже: „Г-да! Вие ще се обвържете въ това дѣло, но помнете, че независимо отъ разноситѣ, които ще направите, това дѣло ще се проточи съ години и всѣки единъ отъ васъ нѣма да има спокойствие на съня си, нѣма да му се вижда сладкъ за-лѣктъ — и не само на самитѣ васъ спорящи лица, но и на вашитѣ семейства — това ще се отрази зле върху живота на всѣкого едно отъ васъ, а ще ви бѣде мирна главата още отъ сега, ако можете по този начинъ, както ви предлагамъ азъ, или по другъ начинъ, да се помирите“. Това не може да не повлияе.

Наистина, казва се, че у насъ българинътъ иска да се сѣди, може би затова, защото за пръвъ пътъ следъ освобождението вижда правосѣдие и иска му се да си пази правото, да не се нарушава. Но ако ние посетимъ мировото сѣдилище за същинската целъ, за която този институтъ е създаденъ, ще видите, че следъ години процеситѣ ще се намалятъ, както това е станало въ другитѣ държави, напр., въ севернитѣ скандинавски държави процеситѣ сѣ много намалѣли. Може единъ пътъ онѣзи лица, на които сѣдията дава съветъ да се помирятъ по начина, който той имъ препорѣчва, да не го послушатъ, но въ течението на процеса всѣки единъ ще си помисли: „Добре бѣше това, което сѣдията ни казваше. Защо не се помирихме?“ Това ще повлияе и на другитѣ и ще има го-лѣмо значение. Азъ съмъ голѣмъ партизанинъ на това — мировиятъ сѣдия да бѣде въ действителностъ мирови сѣдия.

Като очаквамъ да видимъ обещания отъ г. министра на правосѣдието законопроектътъ за разчистването на дѣлата въ Върховния касационенъ сѣдъ, свършвамъ моитѣ скромни бележки по законопроекта за гражданското сѣдо-производство. (Ръкоплѣскания отъ сговоритѣ)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Г. г. народни представители! Нѣма записани други оратори по този законопроектъ, поради което обявямъ дебатитѣ по него за прекратени.

Следва да даде своитѣ обяснения по разисквания законопроектъ г. министърътъ на правосѣдието. Обаче, както виждате, заседателната зала е опразднена отъ повечето народни представители отъ всички групи. Причината на това е, че въ този моментъ заседаватъ комисии по законопроекти отъ спешенъ характеръ. Това отъ една страна. Отъ друга страна, пъкъ и съответнитѣ министри, които би трѣбвало да присѣдствуватъ при разглеждането на следващитѣ по дневния редъ точки, тоже сѣ заети въ комисии съ разглеждането на тѣзи спешни законопроекти.

Поради тази причина ще вдигнемъ заседанието за утре съ продължаване на днешния дневенъ редъ, като по настоящия законопроектъ на първо мѣсто ще има думата г. министърътъ на правосѣдието.

Които приематъ въ утрешното заседание да се продължи разглеждането на днешния дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 18 ч. 42 м.)

Председателъ: **А. Л. Ц. ЦАНКОВЪ**

Подпредседателъ: **В. ДИМЧЕВЪ**

Секретаръ: **В. ИГНАТОВЪ**

Началникъ на Стенографското отделение: **Д. АНТОНОВЪ**

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

	Стр.		Стр.
Отпуски разрешени на народнитъ представители: д-ръ Иванъ Бешковъ, Генко Митовъ, Стойчо Георгиевъ, Тончо Мечкарски, Коста Лулчевъ, Владимиръ Начевъ, Никола Аретовъ, Прокопи Йоловъ, Сотиръ Яневъ, Петъръ Гаговъ, Сте- фанъ Бояджиевъ и Петъръ Анастасовъ	1097	(Прочитане отъ министъръ-председателя А. Ляп- чевъ)	1097
Питане отъ народния представител С. Кърловъ, къмъ министра на земледѣлието и държавнитъ имоти — пита: каква помощъ е дало министерството му на населението въ Врачанска околия, постра- дало отъ последнитъ студове (Съобщение)	1097	Законопроекти:	
Сесия-продължение. Указъ № 3 отъ 21 мартъ 1928 г., съ който се продължаватъ заседанията на първа редовна сесия на XXII-ро обикновено Народно събрание до 27 май 1928 г. включително.		1. За освобождаване гаранциитъ на отчетниците, служили при Радомирското околийско управле- ние и при Врачанското окръжно акцизно управ- ление, при първото до 7 декемврий 1917 г., а при второто до 30 септемврий 1923 г. включително, зданията на които управления сж били опожар- ени отъ пожаритъ, станали на 7 декемврий 1917 г. и 30 септемврий 1923 г. (Трето четене)	1097
		2. За гражданското сѣдопроизводство (Първо че- тене — продължение разискванията)	1097
		Дневенъ редъ за следующето заседание	1106